

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Ивелин Аргиров Иванов, преподавател при Исторически факултет на ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“ по дисертационния труд на Рангел Георгиев Младенов „ПАДАНЕТО НА ВТОРАТА БЪЛГАРСКА ДЪРЖАВА ПОД ОСМАНСКА ВЛАСТ: ИСТОРИЧЕСКИ ДИСКУРС И БОГОСЛОВСКИ ИНТЕРПРЕТАЦИИ“, разработен към департамент “ История,, при на Нов български университет.

Научна област: 2. Хуманитарни науки

Професионално направление: 22. История и археология

Научна специалност: Исторически изследвания

Научен ръководител проф. Момчил Методиев, д.ф.н.

Значимост на изследвания проблем.

Проблемът за падането на Второто българско царство под османска власт е интерпретиран многократно в българската и чуждата историография, но предимно от позициите на съвременната секуларна историопис. Ето защо така поставената тема предполага нов поглед към темата и оригинална научна хипотеза. В същото време дисертационната теза се фокусира върху трудно разрешимо противоречие, тъй като без съмнение, съвременния исторически дискурс и средновековните богословски интерпретации са съществено различаващи се в анализа на тези драматични за балканските християни събития.

Обоснованост на целите и задачите в дисертационния труд.

Настоящото изследване представя обстоятелствена и изчерпателна въвеждаща част. Авторът насочва фокуса на изследване върху късносредновековните и ранновъзрожденски представи за причините, довели до османското нашествие на Балканите и последвалото османско владичество, а като главна цел определя представянето на въпросните събития и процеси през погледа на хронистите от периода XIV–XVIII в. Като основна работна хипотеза докторант Рангел Младенов формулира позицията на съвременниците на въпросния период, че падането на Второто българско царство е в резултат на Божия гняв. Според докторанта всички писмени извори водят до

нагласата, че османското завоевание се случва заради допуснатите грехове и отстъпление от Божиите пътища.

Научната хипотеза насочва изследователския фокус върху духовно-религиозния климат в България като фактор за духовния упадък на българското общество, а оттам и за предизвикания гняв на Бога. Тази работна хипотеза се подчертава неколкократно в хода на изложението, а докторантът търси и подчертава пряката връзка на тези нагласи в лоното на библейския контекст и на библейските стереотипи. Важен елемент в основната теза на Рангел Младенов е, че понятието „робство“ е наложено именно от тези средновековни християнски автори и по този начин достига до наши дни. Според докторанта, то се корени в християнското убеждение, че завоеванието е проява на Божия гняв. В тази връзка, основната тема на изследването е насочена към библейските реминисценции в късносредновековната и ранновъзрожденска книжнина. В пряка връзка с това авторът поставя и една от основните задачи – да проследи какъв е произходът на представата за възмездието и до каква степен е библейски натоварена. Като основна цел Рангел Младенов поставя проследяването на пътя, по който библейският модел се превръща в секуларизирана история в контекста на проблема османско завоевание.

Съответствие между избраната методология и методика на изследване и поставената цел и задачи на дисертационния труд.

Авторът ясно и подробно формулира методите на изследване като поставя акцент върху текстологичния и текстокритичен анализ на използваните писмени извори, върху сравнителния метод, върху историко-аналитичния и богословско-критичния метод, върху хронологичния метод и др. В дисертационния труд се наблюдава съответствие между заявените в уводната част методи на изследване и реализирането на поставените цели и задачи. Трябва да подчертая, че Рангел Младенов определено акцентува върху богословско-критичния подход в анализа на историческите събития и тяхната интерпретация от съвременните и късносредновековни автори .

Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

На следващо място в становището си по дисертационния труд бих отбелязал основни научни приноси на автора. Според Рангел Младенов, библейският модел е не само

убедителен, но и съотносим към българския исторически контекст. Именно през такава призма средновековните автори пречупват историческите събития в своите съчинения. За тях светът, а и историята в частност, гледани през призмата на библейския модел, е свят на богоизбраност, провиденциализъм, теологизъм и есхатологизъм – свят, който средновековния български книжовник пренася върху интерпретацията на миналото и по този начин сътворява библейския модел на писаната средновековна история.

Сред приносите бих отбелязал също акцента на автора върху въздействието на чумната епидемия и на климатичните промени върху състоянието на българското общество в навечерието и в хода на османското завоевание (с. 157). Тезата не е изцяло нова, но с настоящия дисертационен труд тя се налага за пореден път в нашата историография.

Своеобразен акцент в дисертационния труд са трета и четвърта глава, посветени на османското нашествие през погледа на съвременниците и на нашествието в произведенията на ранно-възрожденската историография от XV-XVIII в. В тази две глави докторантът подчертава *концепцията за корпоративната греховност на един народ*. Авторът я извежда убедително, цитирайки произведенията на редица книжовници от периода на завоеванието и последвалите векове. Според Рангел Младенов, от епохата на Цамблак до времето на Паисий, в светогледа на българския народ съществува убеждението, че османците са завладели Балканите заради отстъплението на християните от Бога. Иначе казано, балканските народи, и в частност – българският, възприемат османското нашествие като резултат от собственото си духовно отстъпление (с. 290-291).

Авторът също подчертава, че апокалиптичните представи за последните времена се основават на византийското летоброене, според което в края на „седмия век“ от Сътворението (7000-та година = 1492) източноправославните християни очакват Второто пришествие и Страшният съд. Началото на този есхатологичен седми век започва през 1392 г. и съвпада с падането на Търново година по-късно. Именно в тази перспектива късносредновековните автори обясняват случващото се на Балканите, и в частност падането на Втората българска държава. (с. 267)

На следващо място, бих отбелязал честото присъствие на лична позиция на докторанта. Анализирайки исихазма, Рангел Младенов заявява, че в лицето на всички търпени до момента учения исихазмът вижда в тях заплаха за собственото си

съществуване, и че именно исихазмът инициира църковните събори срещу еретиците (с. 143). Също, според докторанта, има основание да се допусне, че реформите на Евтимий най-вероятно не са толкова полезни за българското общество (с. 229-230).

Лична позиция се наблюдава и в подглава четвърта на първа глава. Тук авторът отбелязва, че ако за съвременниците на завоеването и на османската власт положението на българите е робство, то ние също трябва да приемем тази оценка, тъй като тя е дадена от съвременниците.

Преценка на публикациите по дисертационния труд. Библиография и научен апарат.

Научните публикации по темата на дисертационния труд са общо седем. Това е показателно както за дълбоки интереси по темата, така и за сериозна публикационна активност на докторант Рангел Младенов. Библиографията на докторската теза включва над 150 печатни издания, монографии и студии. Използвани са също 98 статии в сборници и в различни печатни и онлайн периодични издания. Изследването се основава на интерпретиране на над 45 извора, в т.ч. жития и похвални слова. Използвани са източници на български, английски, испански, италиански, немски, руски, сръбски, турски и френски език. Научният апарат е прецизен и точен. Всичко това свидетелства за научен подход в изследването на темата и за изследователския капацитет на автора.

Мнения, препоръки и бележки.

В настоящото становище бих отбелязал някои бележки и препоръки по представения дисертационен труд. На първо място бих изразил мнение, че според мен Второ българско царство е по-удачно наименование от Втора българска държава. Също, бих коригирал използваното наименование от автора Келифаревски манастир (всъщност Килифаревски манастир, с. 11.) На следващо място, смятам за излишно описанието на обема, структурата и съдържанието в уводната част (с. 47-55), тъй като тази задача е изпълнена в автореферата.

Не бих се съгласил и с критиката на докторанта към тезата на Паисий за липсата на исторически български съчинения и хроники, изгубени в разрушението и пожарите на османското завоевание (с. 60-62). Логично е да приемем, че Паисий, който е бил по-близо

до съдбовния XIV в., е разполагал с по-достоверна информация от нас. Паралелите с католическия свят сочат, че средновековните ръкописи са оцелели благодарение на активно преписване през вековете, нещо, което е било съществено затруднено в българските земи след османското завоевание.

Също така, в подглавата, представяща ересите като фактор в духовния климат в навечерието на завоеванието, смятам за спорна застъпената от автора теза за ролята на исихазма като фактор, който отслабил българските съпротивителни сили. Сред бележките към автора бих добавил и критиката към поклонението пред мощите на светците (с. 133). Смятам, че представените от Рангел Младенов теологични доводи и позоваването на апостол Павел (1 Тим. 2:5). са логични, но извън основната тема на дисертационния труд. На следващо място, виждам известно противоречие между представянето на историческия дискурс на османското нашествие и завоевание на Балканите във втора глава и основната теза на дисертационния труд. Според мен представянето на фактологията на османското завоевание в случая е ненужно.

В заключение смятам, че представената докторска теза има оригинален и приносен характер. Въпреки посочените по-горе бележки и препоръки, авторът е осъществил впечатляващо научно изследване и е формулирал значими изводи. Въз основа на всичко казано до тук, изразявам своето категорично становище за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Рангел Георгиев Младенов.

13.01.2022 г.

Подпис.....

